

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Николай Иванов Цанев,
член на научното жури, съгласно Заповед №РД-16-004/26.01.2026 г.
на Ректора на ШУ „Еп. Константин Преславски“

Относно: Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен “доктор“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по техника и технологии)

Автор: Ирина Бориславова Славова

Тема: „Модел за екологизация на учебното съдържание по технологии и предприемачество“

Научен ръководител: проф. д.ик.н. Маргарита Кирова Бонева

1. Съответствие на процедурата с нормативната уредба

Представената документация на Ирина Бориславова Славова формално отговаря на изискванията на ЗРАСРБ. Процедурата е преминала през необходимите административни фази. Докладът за сходство (StrikePlagiarism) регистрира ниски коефициенти (КС1 – 7.31%, КС2 – 3.94%), което изключва директно плагиатство, но само по себе си не е доказателство за теоретичен принос.

2. Общо биографично представяне на кандидата

Ирина Бориславова Славова е родена на 25.06.1993 г. Нейният професионален и академичен път е тясно свързан с Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, където тя последователно надгражда своята педагогическа квалификация. Висшето си образование завършва в областта на педагогическите науки, което ѝ позволява да изгради теоретичен фундамент, фокусиран върху методиката на технологичното обучение.

Професионалната биография на кандидата показва активна ангажираност в академичната среда. Ирина Славова заема позицията на главен специалист в Шуменския университет, което ѝ дава пряк поглед върху организацията на образователния процес и административните стандарти в научната сфера. В качеството си на докторант към катедра „Педагогика на обучението по изобразително изкуство и технологично образование“, тя се старее да съчетава експертната си дейност с изследователски задачи. Професионалният ѝ опит включва и работа в реална училищна среда, което е послужило за емпирична база на дисертацията. През периода на докторантурата Славова показва изразен интерес към приложните аспекти на иновативните технологии (3D принтиране), като същевременно участва в международни научни форуми (напр. в Армения, 2022 г.).

3. Анализ на актуалността и значимостта на проблематиката

Темата за екологизацията на учебното съдържание е стратегически значима и напълно кореспондира с глобалните императиви за устойчиво развитие и екологична трансформация на обществото. В контекста на съвременните климатични и ресурсни предизвикателства, образованието е призовано да играе ключова роля в изграждането на нов тип култура, при която екологичното съзнание е интегрирано във всяка човешка дейност.

Актуалността на дисертационния труд на принципно ниво се обуславя от няколко фундаментални фактора:

- **Глобален и европейски контекст:** Изследването е в унисон с политиките на ЕС за „Зелена сделка“ и целите на ЮНЕСКО за образование за устойчиво развитие. Поставянето на акцент върху екологията в рамките на технологичното обучение е отговор на нуждата от подготовка на кадри за бъдещата „зелена икономика“.
- **Интердисциплинарен характер:** Значимостта на темата се корени в опита за преодоляване на традиционната изолация между технологичния прогрес и опазването на околната среда. Обединяването на предприемаческото мислене с екологичната отговорност е концептуален мост, който е критично важен за формирането на личността на съвременния ученик.
- **Методическа необходимост:** На принципно равнище, преосмислянето на учебното съдържание по „Технологии и предприемачество“ през призмата на екологизацията позволява на предмета да придобие по-висока социална и етична стойност. Това е опит да се премине от чисто операционално усвояване на технологии към тяхното осмисляне като инструменти за устойчиво въздействие.
- **Възрастова специфика:** Изборът на началния и прогимназиалния етап за обект на изследване е концептуално защитим, тъй като това е периодът, в който се полагат основите на ценностната система и екологичните нагласи на бъдещите граждани.

В този смисъл, избраната изследователска област притежава добър потенциал за теоретично и практико-приложно развитие, като поставя на дневен ред въпроса за новата роля на технологичното образование в ерата на екологичен преход.

4. Концептуални основи

Концептуалната рамка на дисертационния труд на Ирина Славова е изградена върху идеята за трансформиране на традиционното технологично обучение във фактор за екологично възпитание. Авторът поставя в центъра на своята концепция няколко ключови теоретични стълба:

- **Парадигмален преход:** Концепцията се опира на прехода от антропоцентричен към екоцентричен подход в образованието. Славова защитава тезата, че екологизацията на учебното съдържание по „Технологии и предприемачество“ не трябва да бъде просто епизодично включване на теми за природата, а цялостно преосмисляне на предприемаческата инициатива през призмата на устойчивостта.

- **Технологична медиация на екологичните ценности:** Оригинален момент в концепцията е ролята на адитивните технологии (3D принтирането). Те се разглеждат не като техническа цел, а като медиатор – средство за визуализация на жизнения цикъл на продуктите и работа с екологично чисти материали (напр. биоразградими полимери). Така абстрактната екологична идея придобива осезаема форма чрез практическия опит на ученика.
- **Интеграция на „Зеленото предприемачество“:** Концептуално се залага на формирането на компетентности за иновации, които са етично ориентирани. Предприемачеството се дефинира като способност за създаване на стойност, която не вреди на екосистемата, което е идейно ядро на предложението Модел.
- **Социално-педагогическа триангулация:** Концепцията на Славова предполага, че екологичното съзнание е устойчиво, само ако се гради едновременно в училището и в семейството. Тази концептуална линия обосновава включването на родителите и учителите като активни субекти в Модела, а не просто като наблюдатели.

Въпреки тези ясно очертани линии, идейната рамка все още страда от теоретична еkleктика. Авторът прави опит да обедини широк спектър от педагогически, икономически и технически постановки, без винаги да успява да ги интегрира в единна, монолитна теория. Липсва по-дълбока авторска дефиниция на самото понятие „екологизация на учебното съдържание“, което често остава на равнището на обогатяване с примери за биоразградими материали, вместо да предложи нова концептуална структура на самото методическо познание.

5. Методологически анализ: Педагогически експеримент или анкетно проучване?

Процедурно-методическата характеристика на експеримента е непрецизна и страда от следните фундаментални слабости. Това е една от най-критичните части/ от дисертационния труд. Накратко те са:

- **Доминанция на анкетния метод:** Въпреки декларациите за комплексна методология, педагогическият експеримент на практика е подменен от анкетно проучване. Доказателствата за ефективността на модела почиват почти изцяло върху субективната самооценка на участниците (ученици, родители, учители) за тяхната „грамотност“ и „полезността“ на обучението.
- **Липса на обективна диагностика:** Декларираните методи като „наблюдение“ и „анализ на продуктите от дейността“ са представени наративно. Липсват протоколи, критериални системи и скали, които да обективизират измерването на реалните постижения на учениците.
- **Статистическа несъстоятелност:** Използването само на процентен анализ и средни стойности е крайно недостатъчно за докторска дисертация. Липсата на проверка на статистическата значимост на разликите (например чрез t-критерий) и други популярни статистически методи правят изводите за ефективността на модела да стоят недоказани от научна гледна точка.

6. Научнотеоретични и практико-приложни приноси

Представените приноси в дисертацията следва да бъдат анализирани през призмата на заявените от автора цели и реално постигнатите резултати.

Опити за научнотеоретични приноси:

Макар авторът да претендира за фундаментални приноси, по-коректно е те да се дефинират като изследователски опити за концептуализация в специфична ниша:

- **Концептуализиране на връзката „екология–технология“:** Налице е стремеж за дефиниране на ролята на технологичното обучение като медиатор на екологични знания в начален и прогимназиален етап. Този опит обаче остава по-скоро на равнището на тематично систематизиране, отколкото на изграждане на нова педагогическа категория.
- **Теоретично обосноваване на необходимостта от екологизация:** Авторът прави опит да аргументира реструктурирането на учебното съдържание чрез въвеждане на компоненти от „зеленото предприемачество“. Този принос има декларативен характер и не предлага завършена авторска теория за трансформация на методическата система.
- **Създаване на интегративен модел:** Полагат се усилия за извеждане на теоретични параметри на модел, обединяващ интересите на ученици, родители и учители. Въпреки това, теоретичната дълбочина на този модел е ограничена от неговия преобладаващ описателен стил.

Практико-приложни приноси:

Тук стойността на труда е по-ясно изразена, макар и с локално значение:

- Има опит за разработване на **конкретен Модел за екологизация на съдържанието**, който предлага нов прочит на темите в предмета „Технологии и предприемачество“.
- Предложен е **диагностичен инструментариум (анкетни карти)** за оценка на нагласите на субектите, който може да бъде използван в училищната практика за констатиращи проучвания.
- Загатва се **методически алгоритъм** за работа с 3D технологии, който визуализира екологични проблеми чрез използване на биоразградими материали. Той е представен по-скоро като описание на учебни занятия (сценарий на урок), а не като универсален методически алгоритъм, който може да бъде приложен от друг учител извън конкретния експеримент.

В обобщение, приносите са предимно с практически характер, докато научнотеоретичните претенции остават на ниво „опити за систематизация“ на известни в педагогиката факти.

7. Автореферат и публикации

Авторефератът отразява съдържанието на труда. Публикационната активност (3 броя) е на минималния праг за допускане до защита (30 точки), като публикациите са

предимно в локални издания.

8. Бележки и въпроси

Трудът е под границата на изискванията поради логическата и методическата си неопределеност и използването на самооценъчни методи (анкети) за доказване на научна хипотеза. Имам следните въпроси за уточняване на стойността на дисертационния труд, от гледна точка на бъдещата работа за усъвършенстването му:

1. Как по-убедително може да се защити тезата за ефективността на предложения Модел, ако успоредно с анкетните данни, изследването се базираше и на обективни показатели като диагностични тестови резултати и директна проверка на придобитите практически умения на учениците?
2. Какви конкретни качествени и количествени показатели би трябвало да се използват при „анализа на продуктите от дейността“ и как тези показатели ще кореспондират с нивото на екологична грамотност?
3. Какви конкретни теоретични аргументи може да се посочат, за да се разграничи авторската концепция за „екологизация“ от простото тематично добавяне на екологични примери в учебното съдържание?
4. Тъй като не са прилагани методи за проверка на статистическата значимост на разликите, на какво основание се твърди, че регистрираните промени в нагласите са устойчив резултат от модела, а не случаен фактор?
5. Как се предвижда предложеният Модел да функционира в образователната реалност на масовото българско училище, ако предлаганите промени не се отразят в предстоящото актуализиране на учебната документация?

9. Заключение

Въз основа на представения дисертационен труд и съпътстващата документация на Ирина Бориславова Славова, констатирам наличието на сериозни методологически дефицити, концептуална неопределеност и неубедителна статистическа обработка на емпирични данни. Трудът не успява да защити по убедителен начин своята научнотеоретична новост, като разчита предимно на субективни методи за оценка (анкети), подменяйки реалния педагогически експеримент с проучване на мнения и нагласи.

Поради тези несъответствия и в изпълнение на законовите изисквания, заявявам следното:

1. Дисертационният труд не отговаря на изискванията на **чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ**, тъй като представените резултати нямат характер на оригинални приноси в науката.
2. В съответствие с **чл. 11, ал. 3 от ЗРАСРБ**, неуспешно защитената дисертация се връща за преработване. Ако кандидатът желае, не по-късно от една година след връщането се обявява нова процедура за защита.
3. Позовавайки се на **чл. 33, ал. 4 от ППЗРАСРБ** и **чл. 31 от Правилника за развитие на академичния състав в Шуменския университет „Епископ**

Константин Преславски“, считам, че трудът следва да бъде върнат за цялостно преработване.

Въз основа на гореизложеното, давам своята категорична **отрицателна оценка**. Предлагам на уважаемото научно жури да се въздържа от присъждане на образователната и научна степен “доктор“ на **Ирина Бориславова Славова** и да върне дисертационния труд за преработване и отстраняване на посочените съществени дефицити.

Дата: 16.02.2026 г.

Рецензент:
(проф. Николай Цанев)